МУҒАЛЛИМ ҲӘМ ҮЗЛИКСИЗ БИЛИМЛЕНДИРИЎ

Илимий-методикалық журнал

№ 3/3 2025

гуманитарные науки
естественные науки
технические науки

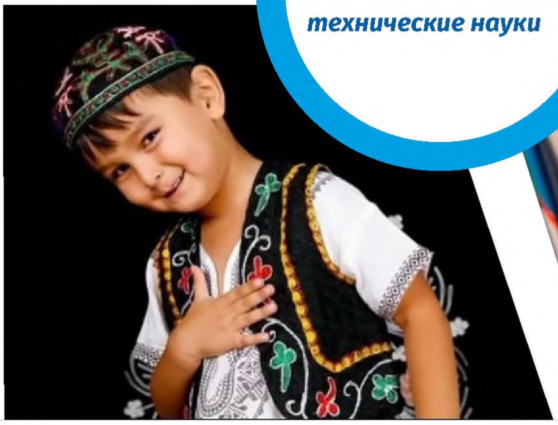

ISSN 2181-7138

МУҒАЛЛИМ ҲӘМ ҮЗЛИКСИЗ БИЛИМЛЕНДИРИЎ

Илимий-методикалық журнал

2025

3/3-сан

Өзбекстан Республикасы Министрлер Кабинети жанындағы Жоқарғы Аттестация Комиссиясы Президиумының 25.10.2007 жыл (№138) қарары менен дизимге алынды

Қарақалпақстан Баспа сөз ҳәм хабар агентлиги тәрепинен 2007-жылы 14-февральдан дизимге алынды. №01-044-санлы гуўалық берилген.

Нөкис

3/3-сан *2025*

май - июнь

Қарақалпақстан Республикасы мектепке шекемги ҳәм мектеп билимлендириўи министрлиги, Қары Ниязий атындағы Тәрбия педагогикасы миллий институты Қарақалпақстан филиалы

Редактор:

А. Тилегенов

Редколлегия ағзалары:

Мақсет АЙЫМБЕТОВ
Нағмет АЙЫМБЕТОВ
Айтмурат АЛЬНИЯЗОВ
Сапардурды АБАЕВ
Адхамжон АБДУРАШИТОВ
Хайрулла АЛЯМИНОВ
Мавлюда АЧИЛОВА
Азизжан АБДАЗИМОВ
Шухрат АБДУЛЛАЕВ
Байрамбай ОТЕМУРАТОВ
Злийха ОРАЗЫМБЕТОВА
Мансурбек ОНГАРОВ
Алишер АЛЛАМУРАТОВ
Дилшодхўжа АЙТБАЕВ
Тўлқин АЛЛАЁРОВ
Марифжон АХМЕДОВ
Гулзабира БАБАШЕВА
Умида БАҲАДИРОВА
Фархад БАБАШЕВ
Гулзода БОЙМУРОДОВА
Гулбахар БЕКИМБЕТОВА
Комил ГУЛЯМОВ
Маманазар ДЖУМАЕВ
Асқар ДЖУМАШЕВ
Дилдора ДАВРОНОВА
Мухтар ЕРМЕКБАЕВ (Шимкент, Қазақстан)
Масуда ЗАЙНИТДИНОВА
Алишер ЖУМАНОВ
Гүлнара ЖУМАШЕВА
Айсулу ЖАНАБЕРГЕНОВА
Холбой ИБРАГИМОВ
Шохида ИСТАМОВА
ВОХИД КАРАЕВ
Алима КЕНЖЕБАЕВА (Тараз,Қазақстан)
Сарсенбай КАЗАХБАЕВ
Мохира КУВВАТОВА
Комилжон КАРИМОВ
Джавдод ПЎЛАТОВ
Ярмухаммат МАДАЛИЕВ (Шимкент, Қазақстан)
Меруерт ПАЗЫЛОВА
Барлыкбай ПРЕНОВ
Пердебай НАЖИМОВ
Асқарбай НИЯЗОВ
Сабит НУРЖАНОВ
Захия НАРИМБЕТОВА
Хушбоқ НОРБЎТАЕВ
Ойниса МУСУРМОНОВА
Уролбой МИРСАНОВ
Сафо МАТЧОН
Шукурилло МАРДОНОВ
Абдулхамид МИРЗАЕВ
Шахло МИРЗАЕВА
Дармонжон МАХМУДОВА
АбдимуратЕСЕМУРАТОВ
Даулетназар СЕЙИТКАСЫМОВ
Қалыбай ПРИМБЕТОВ
Раъно ОРИПОВА
Бахтиёр РАХИМОВ
Норим РАХМАНОВ
Муқаддас РАХМАНОВА
Светлана СМИРНОВА (Москва, Россия)
Тажибай САПАРБАЕВ
Мухаббат САЛАЕВА
Гўзал СОДИҚОВА
Улбосын СЕЙТЖАНОВА
Амина ТЕМИРБЕКОВА
Нурзода ТОШЕВА
Куанишбек ТУРЕКЕЕВ
Тажибай УТЕБАЕВ
Амангелди УТЕПБЕРГЕНОВ
Мамбеткерим ҚУДАЙБЕРГЕНОВ
Амангелди КАМАЛОВ
Тажикал КУДАЙБЕРГЕНОВА
Ойбахор ШАМИЕВА
Ризамат ШОДИЕВ
Зафар ЧОРШАНБИЕВ
Рустам ФАЙЗУЛЛАЕВ
Дўстназар ХИММАТАЛИЕВ
Тармиза ХУРВАЛИЕВА
Умид ХОДЖАМҚУЛОВ
Жавлонбек ХУДОЙБЕРГЕНОВ
Гулрухсор ЭРГАШЕВА
Гавхар ЭШЧАНОВА
Қонысбай ЮСУПОВ
Гулара ЮСУПОВА

МАЗМУНЫ

ТИЛ ҲӘМ ӘДЕБИЯТ

Yusupova A.K. 8-9-ózbek klaslarinda qaraqalpaq tili hám ádebiyatín oqítíwda kórsetpeli qurallardan paydalaníw ... 9
Nurbayeva M.T. Alisher Navoiy asarlarini intellekt xarita yordamida o‘rganish (“Xamsa” asari misolida) ... 15
Boliqulova M. A., Pardayeva I.M. Tog’ay Murod ijodida davr va inson muammosi ... 24
Kurbaniyazova M.R. Ingliz va qoraqalpoq tillaridagi gastronomik metaforalarning lingvomadaniy xususiyatlari (XXI asr badiiy matnlari tahlili asosida) ... 30
Bozorova G.R. Maktab adabiy ta’limida dramatik asarlarni o‘qitishning mavjud holati tahlili ... 35
Shofqorov A.M. Badiiy asar tili va individual uslub ... 44
Temirbekova A.O. Tarjima nazariyasida psixolingvistik yondashuvlar va neyrolingvistik dasturlashning ilmiy-asosiy omillari ... 50
Embergenova M.A. So‘zlarni turkumlarga ajratish mezonlari ... 57
Abduhakimova M.K. Turli tillardagi bir xil semantik mazmunga ega ismlar ... 63
Botirova V. Son komponentli frazeologik birliklarning pragmatik tahlili ... 68
Алтмишева Ё.М. К вопросу об адекватности перевода теонимов «Аллах, Тенгри, Бог» на русский язык в «Бабурнаме» ... 72
Шабидинова З.И. Профессиональная лексическая компетенция: сущность, структура и подходы к формированию (на примере немецкого языка для студентов направления туризм) ... 77
Канлыбаева Э. М. Профессионально-ориентированное обучение иностранному языку ... 82
Khamidov B. Contribution of modeling and imitation to language development ... 89
Uralov M. D. Language Learning in Hospital Classrooms: Enhancing Communicative Competence through Hybrid Methods ... 95

ПЕДАГОГИКА, ПСИХОЛОГИЯ

Pazilov A.K. Etnopedagogikaliq qadriyatlarimizdaǵi amanat máselesinen jaslardi ádep-ikramliliqqa tarbiyalaw islerinde paydalaniw ... 99
Kurmanov A.P. Bo‘lajak texnologik ta’lim o‘qituvchilarini tadbirkorlik faoliyatiga tayyorlash: nazariy-amaliy jihat ... 105
Nuriddinova O‘.V. Nutqiy kompetensiyalarni rivojlantirishda innovatsion metodlardan foydalanish ... 110
Bekimbetova G.R. Talabalarning ko‘ngilli ijtimoiy-metodik harakatlari asosida inklyuziv va uy ta’limi samaradorligini oshirish texnologiyalari ... 117
Dauletnazarova A.K. Talabalarining diskursiv kompetentsiyasini rivojlantirish metodologiyasi ... 121
Vakilova N.Z. Multimediya vositalaridan foydalanib dars sifatini oshirishning afzalliklari ... 126
Arziyeva S.I. Talabalarda analitik mushohada qilish qobiliyatlarini rivojlantirishda pedagogik diagnostikaning ahamiyati ... 131
Arziyeva S.I. Talabalarda analitik mushohada qilish qobiliyatlarini rivojlantirish modeli ... 136
Ravshanova R. M. Raqamlashtirish bo'yicha zamonaviy texnologiyalarni yashil iqtisoddagi o'rni ... 140

Abulqosimova D.A., Jo'raxonov O. Samarqand davlat universitetida o'quv-tarbiyaviy ishlar ... 591
Жураев Ш. М. Структурно-организационная модель процесса развития рефлексивной позитивности у будущих учителей ... 596
Barnoyeva N.Y Authenticity in Language Learning: The Role of Corpus Linguistics and CLIL in TEFL ... 602
Buriyeva M. Sh. Code-Switching and Related Linguistic Phenomena: A Cross-Cultural Perspective ... 610

ФИЗИКАЛЫҚ ТӘРБИЯ ҲӘМ СПОРТ

Naubetullaev T.T. Jas voleybolshılarda jarıs nátiyjeliligin támiyinlewde sananıń áhmiyeti ... 614
Mavlyanov B. S. Jismoniy tarbiya darslarida o'quvchilarning madaniy axloqiy tarbiyalash muammosi ... 619
Jalolova Z.S. Bo'lajak jismoniy tarbiya o'qituvchilarida bolalarni sport turlariga saralab olish kompitentligini rivojlantirish texnologiyalari ... 623
Eryigitov D.X. Bo'lajak jismoniy madaniyat o'qituvchilari kasbiy tayyorgarligini axborot-kommunikatsiya texnologiyalari asosida takomillashtirish (sirtqi ta'lim misolida) ... 626
Tunyan A. A. Jismoniy tarbiya darslarida o'quvchilarning madaniy axloqiy tarbiyalash muammosi ... 629
Abduraximov S. D. Maktab o'quvchilarini jismoniy tayyorgarligini rivojlantirishda amaliy mashqlarning samaradorligi ... 633
Juraboyev M. M. Gandbol sport turini tayyorlash tizimining asosiy qoidalarini shakllantirish ... 638
Xo'janiyozov B.I. Mashg'ulot jarayonida malakali kurashchilarning musobaqa oldi tayyorgarligini takomillashtirish ... 641
Boltayev Sh. E. Stol tennisi bo'yicha o'quv mashg'ulotlarida shikastlanishlarning oldini olish ... 649
Yusupbayeva A. S. Turli xil yoshdagi bolalarni sog'lomlashtiruvchi jismoniy mashqlar" modulini o'rgatish metodikasi ... 654
Tursunaliyeva G.B. Bo'lajak jismoniy tarbiya o'qituvchilarining innovatsion faoliyatga tayyorlash ... 665
To'lqinova F. Maktabgacha ta'lim yoshidagi bolalar uchun gimnastika va uni o'qitish metodikasi ... 670
Jumayev A.T. Yosh voleybolchilarning jismoniy sifatlarini rivojlantirish ... 675
Shukurllayev J. M. Kichik voleybol sport turiga tayyorlash akmeologiyasini voleybolga integratsiyalash mexanizmining variativlik determinantlari ... 680
Tagayev R.M. Gimnastika mashqlari orqali maktab o'quvchilarining jismoniy tayyorgarligini rivojlantirish asoslari ... 687
Nazarov A.I. Jismoniy tarbiya va sport o'yinlarining rivojlanishi tarixi ... 692
Атаханов Ҳ.К. Болалар спортида машғулотларга ўргатишнингдастлабки босқич ва услублари ... 697
Shadiyev A.Y. Futbol sportini shakllanish bosqichlari hamda maqsad va vazifalari ... 701
Nigmanov M.M. Umumta'lim maktablarida voleybolchilarni tayyorlash jarayonining individual va pedagogik xususiyatlari ... 705
Umarov X. K. Kurash harakatlari texnika va taktikasi o'rgatish metodikasi ... 709
Kadirimbetov R.N. Qilichbozlik sporti: tarixiy ildizlardan zamonaviy o'zbekiston sport maydonigacha ... 714
Saporboyev M.Sh. Yosh sportchilarini dastlabki tayyorgarlik bosqichida jismoniy tayyorgarlik darajasini monitoring qilish ... 720
Saporboyev M.Sh. Voleybol sport mashg'ulotlarida yonlama harakatlanish tezkorligi va to'p uzatish aniqligini o'rganish natijalarining tahlili ... 728

KICHIK VOLEYBOL SPORT TURIGA TAYYORLASH AKMEOLOGIYASINI VOLEYBOLGA INTEGRATSIYALASH MEXANIZMINING VARIATIVLIK DETERMINANTLARI

Shukurllayev J.M.
ChDPU p.f.f.d. (PhD), dotsent v/b.

Tayanch so'zlar: voleybol, kichik voleybol, mashg'ulot, jismoniy yuklama, sog'lomlashtirish, vosita, sifat,natija, integratsiya.
Ключевые слова: волейбол, мини волейбол, тренировка, физическая нагрузка, реабилитация, инструмент, качество, результат, интеграtsія.
Key words: volleyball, small volleyball, training, physical load, rehabilitation, tool, quality, result, integration.

РЕЗЮМЕ:
Mazkur maqolada Kichik voleybol sport turiga tayyorlash akmeologiyasini voleybolga integratsiyalash mexanizmining variativlik determinantlari bo`yicha ko'rsatma va takliflar keltirilgan.
РЕЗЮМЕ:
В данной статье приведены рекомендации и предложения по детерминантам вариативности механизма интеграции акмеологии подготовки к малому волейболу в волейбол.
SUMMARY:
This article provides instructions and suggestions on the determinants of variativity of the mechanism for integrating the acmeology of preparation for the sport of small volleyball into volleyball.

Shug`ullanuvchilarning talab darajasida jismoniy faoliyatini yuritish uchun etarli bo'lgan jismoniy bilim va ko'nikmalarni shakllantirish zarur. Shu bilan bir qatorda jamoali sport turlari va xususan voleybol bo'yicha erishilayotgan natijalar markaziy osiyodan ham nari o'tmayapti desak mubolag'a bo'lmaydi. Malumki, 2024 yil 19 iyulda O'zbekiston respublikasi prezidenti Sh.M.Mirziyoev tomonidan "Voleybol sport turlarini yanada rivojlantirish chora – tadbirlari to'g'risida" PQ–274–sonli qaror qabul qilindi. Xalq ta'limi hamda Oliy ta'lim vazirligining 2017 yil 26 martdagi 126-27qb – sonli qo'shma buyrug'ida ta'lim mazmunini integratsiyalash ishlarini amalga oshirish belgilangan.

V.D. Shadrikov mehnat faoliyatini quyidagi uch jihatning birligida qarab chiqishni taklif etgan:

instrumental – inson mehnat vositalari yordamida mehnat predmetida oldindan mo'ljallangan o'zgarishlarni vujudga keltiradigan jarayon qobiliyatida;

fiziologik – inson organizmi funktsiyasi qobiliyatida;

psixologik – ongli maqsadni amalga oshirish, mutaxassisning irodasi, diqqati, intellektini namoyon qilish va boshqalar qobiliyatida.

Shug`ullanuvchi salomatligi holatini baholashda biz ikkita muhim jihatni ajratamiz, ulardan biri inson hayotining samarali sohasini aks ettiradi, ikkinchisi V.R.Kaznasheevning nuqtai nazariga to'g'ri keladi. U salomatlikni fiziologik, biologik va aqliy funktsiyalarni saqlash va rivojlantirish jarayoni, faol ijodiy hayotning maksimal davomiyligi bilan optimal mehnat va ijtimoiy faoliyat, deb hisoblaydi [4].

Integrativ yondashuv zamonaviy ilm-fan rivojlanishidagi yetakchi yo`nalish bo`lib, uning integrativ xususiyatini aks ettiradi. Sport va ta`lim darajasida Mini voleybol ta`limida voleybol sport turiga integratsiya mexanizmi va vositasi sifatida barcha tegishli texnika va taktika aloqalarni o`rnatishni o`z ichiga oladi. Bunday holda, integrativ yondashuv vertikal va gorizontal integratsiya orqali amalga oshirildi.

Vertikal integratsiya mini voleybol aloqalarni o`rnatish orqali Voleybol sportining alohida bo`limlari va tarkibiy qismlarining uzviyligini ta`minladi.

Gorizontal integratsiya Voleybolning mashqlar aloqalarini amaliy jismoniy qobiliyatlarini va texnik-taktik harakatlarining Mini voleybol elementlari bilan amalga oshirish orqali amalga oshirildi.

Integrativ yondashuv dunyoning ilmiy bir qismi sifatida sportning klaster manzarasi to`g`risida yaxlit g`oyalarni shakllantirishga yordam beradi.

Yuksalishga asoslangan Integrativ yondashuv ta`limi jarayonida talabalarda nafaqat asosiy va ikkilamchi sport turiga oid vakolatlar, balki umumiy harakatlarni shakllantirishni ham ta`minlaydi. Shu bilan birga, talabalar o`rtasida voleybol harakatlarini shakllantirish, mini voleybol bilan bog`liq ijodiy faoliyatda ko`nikma va tajribani rivojlantirishga a`lohida e`tibor qaratadi.

Determinant – bu aniqlovchi hisoblanib, o'rganilayotgan har bir jarayonni yoki yondashuvni turli datallarini ham yodda tutish lozimligi bilan belgilanadi. Bu voleybol mashg'ulotlarida shug`ullanuvchilarni akmeologik yondashuv orqali jismoniy qobiliyatlarini shakllantirishda amalga oshirilayotgan harakatlar majmui, pedagogik va psixologik, shuningdek, anotomik hamda fiziologik jihatlarni ham bir vaqtning o'zida qiyoslash imkoniyatini yaratib beradi. Buning natijasida shug`ullanuvchilarni akmeologik yondashuv asosida jismoniy qobiliyatlarini bir maromda kechishini, unda qo'llanilgan metod, vosita, shakl va tamoyillarni bir butun qolipga solish imkonini beradi.

Voleybol mashg'ulotlarida shug`ullanuvchilar jismoniy qobiliyatlarini takomillashtirish samaradorligi bir qator akmeologik determinantlarga bog'liq:

tashkiliy-funktsional, mini voleybol mashg'ulotlarida shug`ullanuvchilarning sub'ektiv tajribasi darajalarini aniqlashni ta'minlash;

shug`ullanuvchilarga o'z-o'zini bilish va o'z taqdirini o'zi belgilashda tabaqalashtirilgan va individual yordam ko'rsatish;

jismoniy tarbiya va sport faoliyatini aks ettirish;

ta'lim mazmunini shug`ullanuvchilarning Voleybol elementlari darajalariga moslashtirishga qaratilgan mazmunli komponenti;

jismoniy qobiliyatlar rivojlanishning shaxsan muhim natijalariga erishish;

voleybol mashg'ulotlarida shug`ullanuvchilarning sub'ektiv tajribasini hisobga olgan holda individual shakllantiruvchi yoki korreksion-rivojlantiruvchi pedagogik faoliyatni amalga oshirish;

shug`ullanuvchilarga jismoniy madaniyat qadriyatlarini o'zlashtirishda tabaqalashtirilgan yordam ko'rsatish (jismoniy qobiliyatlari shakllanishida muammolari mavjud shug`ullanuvchilar) uslubiy ta'minotidan foydalanish;

differensial yondashuvni amalga oshirish samaradorligini baholash mezonlarini tanlash, mini voleybol mashg'ulotlariga sub'ektiv munosabat dinamikasini hisobga olgan holda shug`ullanuvchilarning jismoniy qobiliyatlarini rivojlantirish vektorini aniqlash.

Variativlik atamasi ma`lum bir muammoni hal qilishning bir necha yo`li mavjudligini anglatadi. Bu atama bizga lotin tilidan variatus so`zi, "o`zgaruvchanlik" va varius–"turli" degan ma`noni anglatadi. C.I.Ojegov va T.F.Efremova lug`atlarida bu so`zning ma`nosi bir narsaning bir necha variantlari

mavjudligini tushuntiradi.
Sportning variativligi
1) zamonaviy sport tizimini rivojlantirishning asosiy yo`nalishlaridan biri;
2) rivojlanish, xilma-xilligini amalga oshirish natijasi tiziminingtalablarni yetarli darajada xilma-xil to`laqonli, sifat jihatdan ta`minlay olish xususiyati, qobiliyati mashg`ulot traektoriyalarining o`ziga xos va jozibali variantlari, oxirida bunday traektoriyani tanlash uchun bir qator imkoniyatlar (mazmunli va yehtiyojlariga mos) ta`limni individualizatsiya qilishning maksimal darajasini ta`minlashga qaratilgan.
Mini Voleybolda Variativlik nafaqat tarkibni, balki o`quv jarayonining o`zini ham Voleybolga yo`naltirishning asosiy usullaridan biridir.
Variativlik mashg`ulot olib borish usullari, Mini voleybol elementlarining Voleybol texnika va taktika kabi qo`llaniladigan mashqlar shakllarida namoyon bo`ladi. Variativlik zamonaviy ta`lim tizimida amalga oshirilayotgan innovatsion o`zgarishlarning asosiy tendensiyasidir. Shu bilan birga, har bir shug`ullanuvchining nafaqat harakatlariga, balki tanlash uchun haqiqiy mashqlarga ega bo`lishini ta`minlash muhimdir.
“Mashg`ulot piramidasi” (1-rasm). Bu mashg`ulot shug`ullanuvchilarning olingan mashqlar yuqumlilik darajasi asosida tashkil qilishga asoslanadi. Berilgan mashqlar tarkibi, tuzilishi, xossalari, tasniflanishi, bajarilishi kabi jihatlarni umumlashtirgan holda amalga oshirishni taqozo etadi. Masalan, quyidagi piramidalardan birida mashlarning umumiy jismoniy tayyorgarlik mashqlariga, ikkinchisida maxsus mashqlarning klassifikatsiyasiga va uchinchisida esa Mini voleybol va Voleybol elementlarning mashg`ulotlarda birlashishi bilan bog`liq topshiriqlar berilgan. Mavjud mashqlar asosida piramidaning pastki qismidan to uning uchigacha “zinama-zina” tutash (qo`shni) mashqlar orqali “Progres” holatiga erishish lozim.

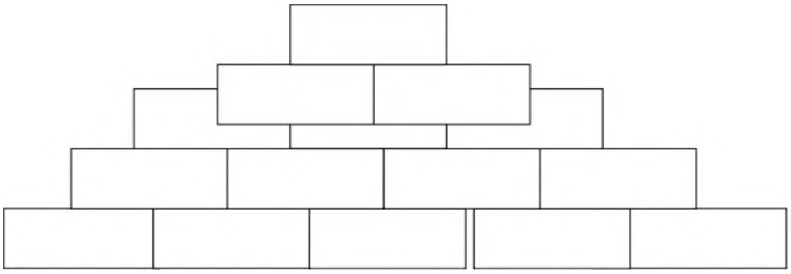

1- rasm.

Masalan, “Mini voleybol qoidalariga asoslangan holatlar bilan bog`liq piramida”. Ushbu piramida asosidagi qatorning mashg`ulotlari) orqali ikkinchi qatorga (zinaga) “chiqiladi”. U yerdagi maxsus mashqlar orqali uchinchi qatorga (zinaga) “chiqiladi”. Xuddi shu zaylda 4- va 5-qatorlarga (zinalarga) “chiqiladi”, ya`ni piramida zabt etiladi:

1-piramida:

Umumrivojlantiruvchi mashqlar. Bunda shug`ullanuvchilar Umumiy jismoniy tayyorgarliklarini oshirib boradi. Maxsus mashqlarga adaptatsiya qilinadi.

2-piramida:

Yondashtiruvchi va maxsus mashqlar. Bunda aynan Mini voleybol hamda Voleybol elementlariga moslashtirilgan va asoslangan mashqlar tizimi amalga oshirilib, to`pni uzatish, qabul qilish, to`pni o`yinga kiritish, hujum va himoya harakatlari bilan xarakterlanadi.

3-piramida:

Ikki tomonlama o`quv o`yin mashqlari. Bunda Mini voleybol o`yini jarayonida mashg`ulotlarda amalga oshirilgan mashqlarni amalda bajaradi va samaradorligiga ishonch hosil qiladi.

4-piramida:

Musobaqa va achkolar sifati mashlari. Mazkur jarayonda asosan achkolar unumdorligiga erishishni va musobaqalarda galaba qozonishga muvofiqlashtiriladi.

5-piramida:
Tadqiqot Akmeologiyasi. Bunda "akme" –"ch`oqqi" yani, eng yuqori pog`onaga erishish tushuniladi. Mini voleybol (3 ta o`yinchi) + Mini voleybol (3 ta o`yinchi) = Voleybol (6 ta o`yinchi). Mini voleybol elementlari voleybolga nisbatan qiyin va ko`p harakat talab qilganligi bois mini voleybol o`ynagan shug`ulanuvchi voleybol o`yinini yuqori saviyada o`ynay olishi nazarda tutildi va amalda o`z isbotini topdi. Bu degani 2 ta mini voleybol jamoasini birlashtirsak yuqori saviyali 1 ta voleybol jamoasi tayyor holatga kelishini ifodalaydi.
Ushbu piramidada Mini voleybol hamda voleybol shug`ullanuvchilarining klassifikatsiyasiga doir topshiriqlar amalga oshirilib, uning asosidan uchigacha "chiqib borish" uchun mini voleybol mashqlaridan foydalanish lozim bo`ladi.

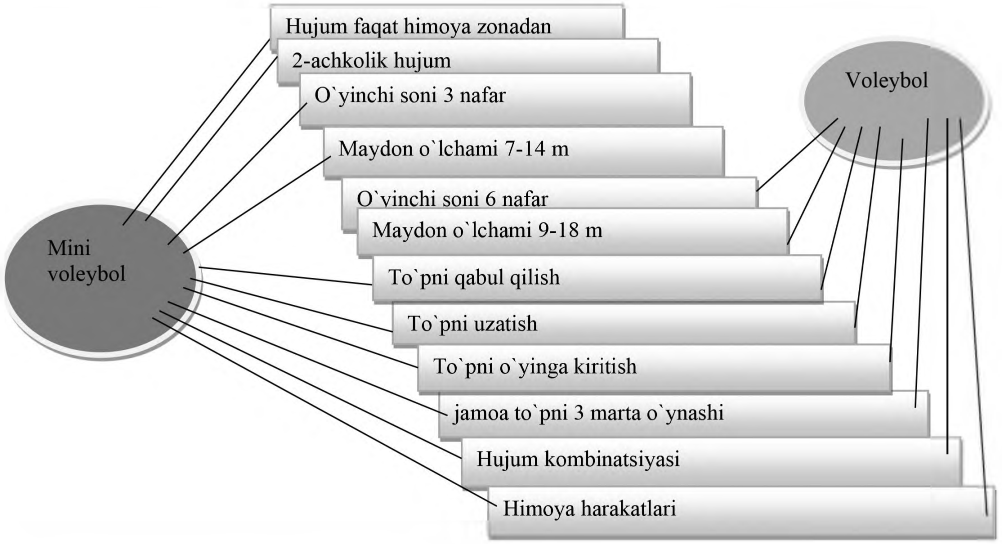

Maydon o'lchamlari (2-rasm). Maydon to'g'ri to'rtburchak shaklida bo'lib, uzunligi 14 m, eni 7 m. Maydon tashqarisida birinchi chiziqdan 3 m uzoqlikda bir chiziq tortilib, bu oraliq xavfsizlik zonasi deyiladi. Xavfsizlik zonasi ochiqda joylashgan maydonda 3 m, yopiqlikda esa 2 m bo'ladi.
Maydon tuzilishi

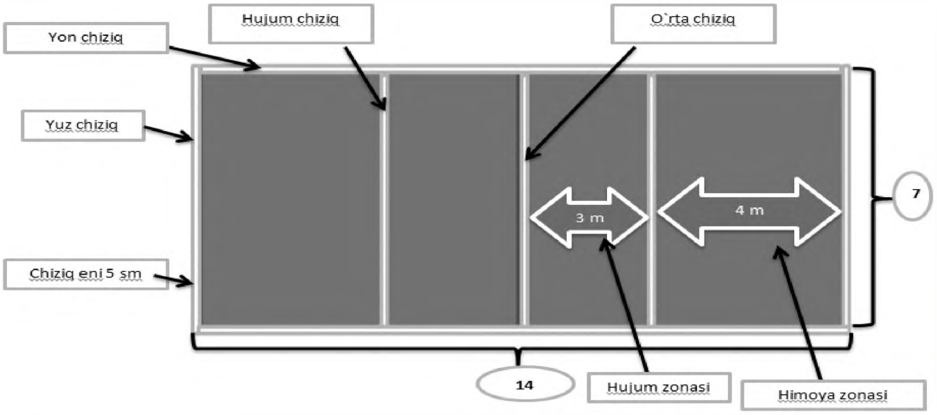

2-rasm. "Kichik voleybol" o'yini maydoni

Oyinchilarning joylashishi (3-rasm). O`yin jarayonida 3 nafar o`yinchi ishtirok etadi, zahira o`yinchilar soni 3 nafar, jami har bir jamoada 6 nafar ishtirokchidan iborat.

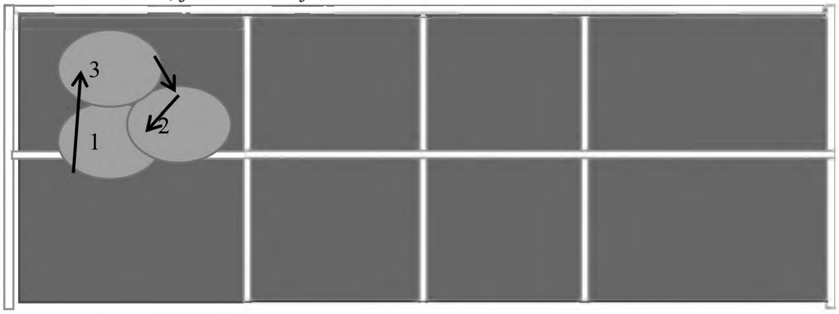

3-rasm. O'yinchilar joylashishi va harakatlanishi

Agar to`p hujum zonasiga tushsa 2 achko, himoya zonasiga tushsa 1 achko beriladi (3- rasm). To`pni o`yinga kiritishda xatolok yuz bersa raqib jamoaga 1 achko beriladi, o`yin jarayonida hujum zonasidan to`p raqib jamoaga o`tkazilsa ham 1 achko raqib jamoaga beriladi.

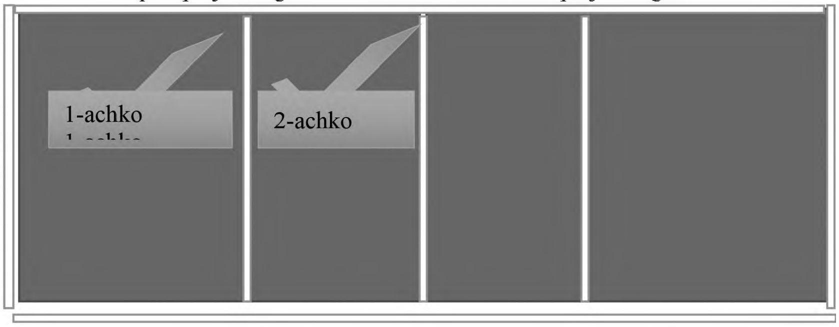

4- rasm. Achkolar taqsimlanishi.

Piramidada Mini voleybol hamda voleybol shug`ullanuvchilarining klassifikatsiyasiga doir topshiriqlar amalga oshirilib, uning asosidan uchigacha "chiqib borish" uchun mini voleybol mashqlaridan foydalanish lozim bo`ladi.

Kichik voleybol sport turiga tayyorlash akmeologiyasini voleybolga integratsiyalash tadqiqoti jarayoni Chirchiq davlat pedagogika universiteti Sport pedagog klubida tashkil etilgan voleybol to`garagi talaba qatnashuvchilari orasida amalga oshirildi. Tajriba-sinov ishlariga jami 23 nafar shug`ullanuvchi jalb etildi, ya'ni 12 nafari o`gil bolalar, 11 nafari esa qizlarni tashkil etdi.

Mazkur tadqiqotimizda shug`ullanuvchilarning jismoniy qobiliyatlarini maqsadli va ehtiyojga yo'nalgan hamkorlik shakllari va SMART mezonlarini, ya'ni aniqlik, o'lchamlilik, erishimlilik, resurs bilan ta'minlanganlik, reglament kabilar maqsad belgilash va natijaga mo'ljal olish tamoyillariga ustuvorlik berish asosida takomillashtirishga erishildi.

Kichik voleybol sport turiga tayyorlash akmeologiyasini voleybolga integratsiyalash mashg'ulotlarida shug`ullanuvchilar jismoniy qobiliyatlarini baholash parametrlari

Voleybolchilarning maxsus jismoniy qobiliyatlarini oshirishda kichik voleybol sport turiga tayyorlash elementlaridan foydalanish natijalari muhokamasi bo`yicha quyidagi me`yorlar belgilandi (1-2-3 kurs ChDPU talabalari).

1. Hujum zarbasi. Voleybol to`pini himoya zonazidan obruch ichiga urgan holatda tushirish ( 10 ta imkoniyat me`yor-9-7-5 ta). Mazkur me`yor hujumni aniq amalga oshirish darajasini aniqlash imkonini beradi.

2. Turgan joyda uzunlikka sakrash. (O`g`il bolalar-255 sm, Qizlar -230 sm). Oyoq orqa qismi hisoblanadi. Me`yorlar Alpomish va Barchinoy maxsus test sinov me`yorlari bo`yicha belgilandi.

Mazkur me`yor sakrovchanlik darajasini aniqlash imkonini beradi.
3. 2 achkoli hujum. Bunda himoya zonadan urilgan to`pni 1 chi zonaga tushirish talab etiladi. Bu jarayon kaft bilan to`pni boshqarishga o`rgatadi. 10 ta imkoniyat. (Me`yor-7-5-3)
4. Turnikda tortilish. Past turnikda tortilish. Mazkur me`yor kuch qobiliyatini aniqlash imkonini beradi (15 ta).
5. Arg`amchida sakrash (1 daq). Mazkur me`yor tezlik qobiliyatini aniqlash imkonini beradi (70 ta).
6. Voleybolcha turish holatida o`ng va chap tarafdan pastdan to`pni qabul qilish. (me`yor 10 ta). Bu maxsus mashq orqali egiluvchanlik va to`pni boshqarish qobiliyati darajasini aniqlanadi.

1.-jadval

Kichik voleybol sport turiga tayyorlash akmeologiyasini voleybolga integratsiyalash me'yorlari					
	Baho		5	4	3
1.	Hujum zarbasi. Voleybol to`pini himoya zonazidan obruch ichiga urgan holatda tushirish (marta)		8-9-10	5-6-7	3-4-5
2.	Turgan joyda uzunlikka sakrash.(sm)	O`g`il	255+	245-254	230-244
		qizlar	230+	220-229	200-219
3	2 achkoli hujum		7+	5-6	3-4
4	Turnikda tortilish.	O`g`il	15+	12-14	9-11
	Past turnikda tortilish.	qizlar	15+	12-14	9-11
5.	Arg`amchida sakrash (1 daq)		70+	60-69	50-59
6.	Voleybolcha turish holatida o`ng va chap tarafdan pastdan to`pni qabul qilish.		9-10	7-8	5-6

Mazkur ko`rsatkichlar shkala ko`rinishida diagrammasi
2-jadval

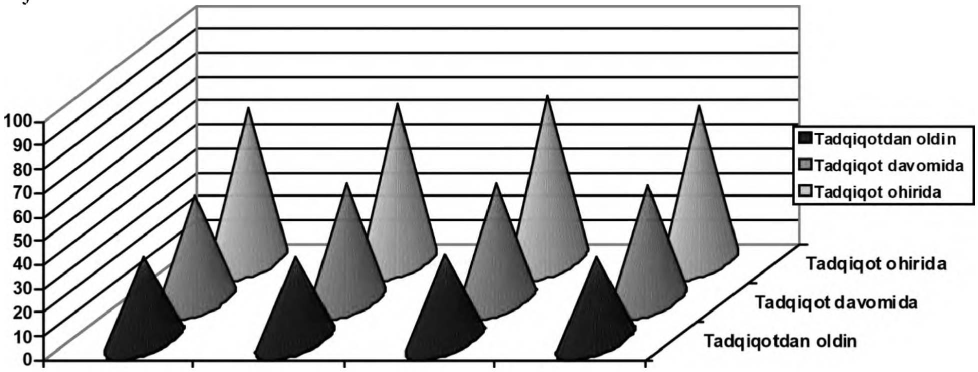

Keltirilgan ma'lumotlarni matematik formulalar orqali foizlarda ifodalaymiz. Tajriba–sinov ishlarida reprezentativ asosida tanlangan Shug`ullanuvchilarning har bir o'zlashtrish darajalarini foiz koeffisientlarini quyidagi formula orqali aniqlaymiz:

$Kq\frac{J}{Q}\cdot 100\%$ (1)

Bunda: J – o'tkazilgan tajriba – sinov ishlarida so'rovnomalarga o`quvchilar tamonidan berilgan to'g'ri javoblar soni;
Q – tajriba – sinov ishlarida natijalari hisobga olinayotgan guruhdagi talabalarning umumiy soni.
St'yudent – Fisher kriteriyasiga asosan natijalarni matematik – statistik tahlillarini o'tkazdik.
Xulosa o`rnida shuni e`tirof etish joizki, olingan natijalardan ma`lumki, tadqiqotdan oldingi natijalarga qaraganda tadqiqotdan keyingi natijada o`sish darajasi samaradorligi yuqoriliIigi aniqlandi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti raisligida 2022 yil 28 yanvardagi Maktab ta'limini rivojlantirish masalalari bo'yicha videoselektor yig'ilishidagi nutqi // Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi, https://www.yuz.uz/uz/news/maktab.
2. Деркач А.А. Акмеологические основы развития профессионала. – М.: Издателство Московского психолого-социального института; Воронеж: НПО.: МОДЭК.: 2004. – 752с.
3. Педагогик таълим инновацион кластери: таъриф, тавсиф, тасниф. Илмий рисола. Ғ.И. Мухамедов, У.Н. Ходжамқулов. ЧДПИ 2019.
4. Богданов Е.Н. Введение в акмеологию / Е. Н. Богданов, В. Г. Зазыкин. Калуга: КГПУ.: 2000. - 97с.
5. Shukurllayev J.M."Maktab o'quvchilarida jismoniy sifatlarni rivojlantirishda akmeologik yondashuvning didaktik asoslari (voleybol turi misolida)" PhD dissertatsiyasi Chirchiq-2023.
6. Кузмина Н.В. Акмеологическая теория повышения качества подготовки специалистов образования / Н. В. Кузмина. Москва: Исследователский центр проблем качества подготовки специалистов, 2001. 144 с.